VIKIPEEDIA

Inuktituti keel

Inuktitut või **Ida-Kanada inuiti keel** (ᐃᓄᒃᑎᑐᑦ, murdeti ka *Inuktitut*, *Inuttitut*, *Inuktitun*, *Inuinnaqtun*, *Inuttut*) on Kanadas räägitav inuiti keel. Keele rääkijaid on üle 35 000 (lisatud Lääne-Kanada inuiti), kellest 200 elab väljaspool traditsioonilisi inuittide alasid [1].

Ida-Kanada inuiti keel (Inuktitut)	
Kokku kõnelejaid	Emakeelena 14 000 (1991)
Keelesugulus	eskimo-aleuudi keeled inuiti keeled **Ida-Kanada inuiti keel**
Keelekoodid	
ISO 639-1	iu
ISO 639-2	iku
ISO 639-3	ike

Ida-Kanada inuiti murded (*Kivallirmiutut, Aivilingmiutut, Qikiqtaaluk uannangani, Qikiqtaaluk nigiani, Nunavimmiutitut, Nunatsiavummiutut*)

Inuktituti keelt kõneldakse Kanada Arktika saarestikus ja mujal Põhja-Jäämere rannikul kuni Labradori mere rannikuni. Eristatakse kaht murret ja 14 murrakut.

Inuktituti keel jaguneb lääne- ja idamurdeks. Neid peetakse vahel eraldi keelteks. Seetõttu on väljend "inuktituti keel" kahetähenduslik: ta võib tähendada nii lääne- ja idamurret koos kui ka ainult idamurret. Ida-Kanada inuiti keel jaguneb kuueks murdeks: *Kivallirmiutut*, *Aivilingmiutut*, *Qikiqtaaluk uannangani*, *Qikiqtaaluk nigiani*, *Nunavimmiutitut*, *Nunatsiavummiutut*

Inuktituti keele läänemurde nimi on *inuinnaqtun*. Kirjakeeli eristab see, et inuktituti kirjutatakse silpkirjas ja *inuinnaqtuni* ladina kirjas, kuid lisaks kajastatakse *inuinnaqtunis* ka mõningaid ida- ja läänemurde erisusi.

Inuktituti keel on Kanada Loodealade ja Nunavuti üks ametlikke keeli. Nunavutis on neli ametlikku keelt: inglise keel, prantsuse keel, inuktituti keel ja *inuinnaqtun*.

Inuktituti keele positsioon inuittide seas on tugev. 2001. aasta rahvaloendus loendas Kanadas 24 000 inuitti, kellest 80% väitis end inuktituti keelt oskavat ja 3500 neist väitis end oskavat üksnes inuktituti keelt.

Sisukord

Murded
Näited
Tähestik
Viited
Välislingid

Murded

Ida-Kanada inuiti keel jaguneb kuueks murdeks:

- **Kivalliq-Aiviliki murded**
  - **Kivalliq** (enda nimi ᑭᕙᓪᓕᕐᒥᐅᑦ *Kivallirmiut, Kivallirmiutut, Kivallirmiutun, Inuktitun*; ingl. *Kivalliq, Keewatin dialect, Caribou dialect, Caribou Inuit* (*sensu stricto*)). Nunavutis ᖃᒪᓂᑦᑐᐊᖅ (Qamanittuaq/Baker Lake) ja ᑎᑭᕋᖅᖅ (Tikirarjuaq/Whale Cove).
    - ingl. *Qairnirmiut subdialect*. Hõimud: *Qaernermiut, (?) Harvaqtormiut*
    - ingl. *Hauniqturmiut subdialect*.
    - ingl. *Paallirmiut subdialect*.
    - ingl. *Ahiarmiut subdialect*.
  - **Aivilik** (enda nimi *Aivilingmiutut, Inuktitut*; ingl. *Aivilik dialect, Walrus Inuit*). Nunavutis ᓴᒡᓕᖅ (Sagliq/Southampton Island), ᐃᒡᓗᓪᓕᒫᕐᔪᒃ (Igluligaarjuk/Chesterfield Inlet) ja ᑲᖏᖅᓱᓂᖅ (Qangiqłiniq/Rankin Inlet).
    - Sallirmiut (ingl. *Southampton subdialect*)
    - Rankin (ingl. *Rankin subdialect*). Hõimud: *Aivilingmiut, (?) Amitormiut*
- **Qikiqtaaluki murded**
  - **Põhja-Qikiqtaaluk** (Põhja-Baffin, enda nimi *Qikiqtaaluk uannangani, Inuktitut*; ingl. *North Baffin dialect, North Qikiqtaaluk dialect*). Nunavutis ᐃᒡᓗᓕᒃ (Iglulik/Igloolik), ᓴᓂᕋᔭᖅ (Sanirajaq/Hall Beach), ᒥᑦᑎᒪᑕᓕᒃ (Mittimatalik/Pond Inlet), ᑲᖏᖅᑐᒫᐱᒃ (Kangiqtugaapik/Clyde River), ᐃᒃᐱᐊᕐᔪᒃ (Ikpiarjuk/Arctic Bay), ᓇᓂᓯᕕᒃ (Nanisivik), ᖃᐅᓯᑦᑐᖅ (Qausuittuq/Resolute) ve ᐊᐅᔪᐃᑦᑐᖅ (Aujuittuq/Grise Fiord).
    - Tununirmiut (ingl. *Tununirmiut subdialect*). Hõimud: *Nedlungmiut, Tununirusirmiut, Tununermiut, Mittimatalingmiut [rahvas] Mittimatalingmiutut [keel], Aggomiut, (?) Pilingmiut*
    - Iglulirmiut (ingl. *Iglulingmiut subdialect*)
  - **Lõuna-Qikiqtaaluk** (Lõuna-Baffin, enda nimi *Qikiqtaaluk nigiani, Inuttitut*; ingl. *South Baffin dialect* (*sensu lato*), *South Qikiqtaaluk dialect*). Nunavutis ᑲᖏᖅᑐᒫᐱᒃ (Kangiqtugaapik/Clyde River), ᕿᑭᖅᑕᕝᕙᐊᖅ (Qikiqtarjuaq/Broughton Island), ᐸᖕᓂᖅᑐᐅᖅ (Pangniqtuuq/Pangnirtung), ᐃᖃᓗᐃᑦ (Iqaluit/Frobisher Bay), ᑭᖕᒥᕈᒃ (Kingmiruk/Lake Harbour) ja ᑭᙵᐃᑦ (Kinngait/Cape Dorset).
    - kagu-murre (ingl. *Southeast Baffin subdialect, East Baffin dialect*). Hõimud: *Akudnirmiut, Padlimiut, Qinguamiut, Saumingmiut, Kingnaitmiut, Qinguamiut, Okomiut, Talirpingmiut*
    - edela-murre (ingl. *Southwest Baffin subdialect, South Baffin dialect* (*sensu stricto*)). Hõimud: *Kingarmiut või Sikosuilarmiut (ingl.* Cape Dorset dialect*), Akuliarmiut, Nugumiut, Qaumauangmiut*
- **Nunavik-Nunatsiavuti murded**
  - **Nunavik** (enda nimi *Inuttitut, Nunavimmiutitut, Nunavimiut*; ingl. *Nunavik dialect, Arctic Quebec Inuit*). ᑰᑦᔪᐊᕋᐱᒃ (Kuujjuaraapik/Great Whale River), ᐅᒥᐅᔭᖅ (Umiujaq), ᐃᓄᑦᔪᐊᖅ (Inujjuaq/Inukjuak), ᐳᕕᕐᓂᑐᖅ (Puvirnituq), ᓴᓂᑭᓗᐊᖅ (Sanikiluaq), ᒥᓚᓯᒃᑯᑦ (Mailasikkut/Chisasibi), ᐊᑯᓕᕕᒃ (Akulivik), ᐃᕗᔨᕕᒃ (Ivujivik), ᓴᓪᓗᐃᑦ (Salluit), ᑲᖏᖅᓱᔪᐊᖅ (Kangiqsujuaq), ᕿᑯᐊᖅᑕᖅ (Quaqtaq), ᑲᖏᕐᓱᒃ (Kangirsuk), ᐊᐅᐸᓗᒃ (Aupaluk), ᑕᓯᐅᔭᖅ (Tasiujaq), ᑰᑦᔪᐊᖅ (Kuujjuaq/Fort Chimo), ᑲᖏᖅᓱᐊᓗᑦᔪᐊᖅ (Kangiqsualujjuaq), ᑕᕐᐸᖕᒐᔪᖅ (Tarpangajuq) ja ᑭᓪᓕᓂᖅ (Killiniq/Port Burwell).

    - Tahagmiut või Tarramiut [rahvas] Tarramiutut või Taqramiutut [keel]. Hõimud: *Nuvugmiut, Ungavamiut, Tahagmiut*
    - Siqinirmiut. Hõimud: *Koksoakmiut, Kangiqsualujjuamiut, Kidlinungmiut*
    - Itivimiut
    - Qikirtamiut (ingl. *Belcher Islands Inuit*)
- **Nunatsiavut** või **Labrador** (enda nimi *Inuttut, Inuttitut, Nunatsiavummiutut, Labradorimiutut*; ingl. *Labrador Inuttut, Labrador Inuttitut*). Naini (Nain), Hopedale, Maqûvik (Makkovik), Ukkusitsalik (Davis Inlet), Vaali (Goose Bay–Happy Valley), Nutâk (Nutak), Hebron†, Tikirarsuarusik (Rigolet).
    - Põhja-Nunatsiavut (ingl. *Northern Labrador subdialect, Labrador Inuttut* (*sensu stricto*)). Hõimud: *Kongithlushuamiut, Chuckbuckmiut, Nunenumiut, Avitumniut*
    - Rigolet (ingl. *Rigolet subdialect, Rigolet Inuttut*). Hõimud: *Aivitumiut, (?) Netcetumiut, (?) Puthlavamiut*

Näited

ainsus	kaksus	mitmus	tähendus
ᐃᖃᓗᒃ iqaluk	ᐃᖃᔫᒃ iqaluuk	ᐃᖃᓗᐃᑦ iqaluit	kala
ᐃᖅᓯᓱᖅ irngusiq	ᐃᖅᓯᔫᒃ irngusiik	ᐃᖅᓯᔫᑦ irngusiit	tass
ᓵᓴ saa	ᓵᓴᒃ saak	ᓵᓴᑦ saat	laud
ᑎᑎᕋᐅᑦ titiraut	ᑎᑎᕋᐅᑏᒃ titirautiik	ᑎᑎᕋᐅᑏᑦ titirautiit	sulepea
ᐅᑦᑲᓚᐅᑦ uqaalaut	ᐅᑦᑲᓚᐅᑏᒃ uqaalautiik	ᐅᑦᑲᓚᐅᑏᑦ uqaalautiit	telefon

Tähestik

Inuktituti tähestik

lühike	pikk	ladina		lühike	pikk	ladina		lühike	pikk	ladina		silbi lõpus	ladina
ᐃ	ᐄ	i (ii)		ᐅ	ᐆ	u (uu)		ᐊ	ᐋ	a (aa)		ᑊ	h
ᐱ	ᐲ	pi		ᐳ	ᐴ	pu		ᐸ	ᐹ	pa		ᑉ	p
ᑎ	ᑏ	ti		ᑐ	ᑑ	tu		ᑕ	ᑖ	ta		ᑦ	t
ᑭ	ᑮ	ki		ᑯ	ᑰ	ku		ᑲ	ᑳ	ka		ᑲ	k
ᑫ	ᑯ	gi		ᑰ	ᑱ	gu		ᑳ	ᑴ	ga		ᑳ	g
ᒥ	ᒧ	mi		ᒪ	ᒫ	mu		ᒪ	ᒧ	ma		ᒪ	m
ᓂ	ᓃ	ni		ᓄ	ᓅ	nu		ᓇ	ᓈ	na		ᓇ	n
ᓯ	ᓰ	si		ᓱ	ᓲ	su		ᓴ	ᓵ	sa		ᓴ	s
ᓚ	ᓛ	li		ᓘ	ᓙ	lu		ᓕ	ᓖ	la		ᓕ	l
ᓯ	ᓱ	ji		ᓴ	ᓵ	ju		ᓵ	ᓶ	ja		ᓵ	j
ᕝ	ᕞ	vi		ᕚ	ᕛ	vu		ᕙ	ᕚ	va		ᕙ	v
ᕆ	ᕇ	ri		ᕈ	ᕉ	ru		ᕋ	ᕌ	ra		ᕋ	r
ᖃ	ᖄ	qi		ᖅ	ᖆ	qu		ᖃ	ᖄ	qa		ᖃ	q
ᙱ	ᙲ	ngi		ᙳ	ᙴ	ngu		ᙱ	ᙲ	nga		ᙱ	ng
ᙱᙱ	ᙱᙲ	nngi		ᙱᙳ	ᙱᙴ	nngu		ᙱᙱ	ᙱᙲ	nnga		ᙱᙱ	nng
ᓗ	ᓘ	łi		ᓚ	ᓛ	łu		ᓕᒃ	ᓖᒃ	ła		ᓕᒃ	ł

Viited

1. 147 Kanadas räägitavat keelt kõneleja elukoha järgi rühmitatuna (http://www12.statcan.ca/english/census06/data/topics/RetrieveProductTable.cfm?ALEVEL=3&APATH=3&CATNO=&DETAIL=0&DIM=&DS=99&FL=0&FREE=0&GAL=0&GC=99&GK=NA&GRP=1&IPS=&METH=0&ORDER=1&PID=89189&PTYPE=88971&RL=0&S=1&ShowAll=No&StartRow=1&SUB=705&Temporal=2006&Theme=70&VID=0&VNAMEE=&VNAMEF=) (inglise keeles) ja 165 Kanadas räägitavat keelt kõneleja soo järgi rühmitatuna (http://www12.statcan.ca/english/census06/data/topics/RetrieveProductTable.cfm?Temporal=2006&APATH=3&PID=89149&THEME=73&PTYPE=88971&VID=0&GK=NA&GC=99&FL=0&RL=0&FREE=0&METH=0&S=1) (inglise keeles)

Välislingid

- Vikipeedia inuktituti keeles (https://iu.wikipedia.org/wiki/)
- Inuktituti sõnaraamat (http://www.livingdictionary.com/)

Pärit leheküljelt "https://et.wikipedia.org/w/index.php?title=Inuktituti_keel&oldid=4339695"

Selle lehekülje viimane muutmine: 17:15, 2. jaanuar 2016.

Tekst on kasutatav vastavalt Creative Commonsi litsentsile "Autorile viitamine + jagamine samadel tingimustel"; sellele võivad lisanduda täiendavad tingimused. Täpsemalt vaata Wikimedia kasutamistingimustest.